

Música a les mans

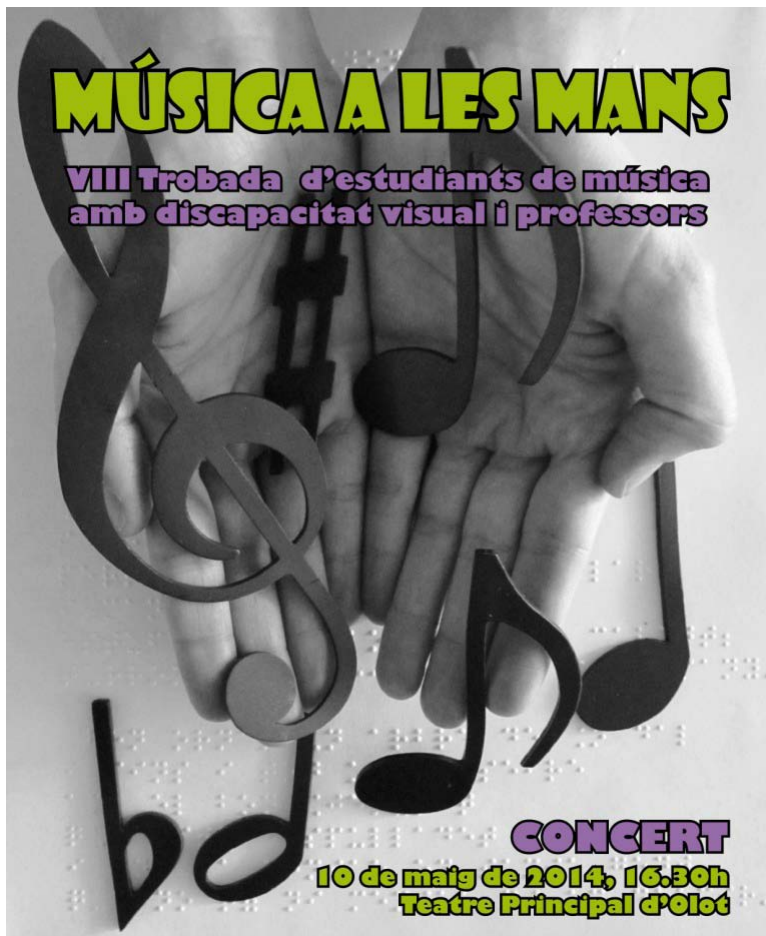
EQUIP DE MÚSICA DEL CRE ONCE-BARCELONA:

- > **ISIDRE VALLÈS I CASTELLÓ**, PROFESSOR DE MÚSICA DEL CRE ONCE-BARCELONA
- > **MAR CALVET LÓPEZ**, MESTRA ESPECIALISTA DE MÚSICA DEL DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA I MUSICOTERAPEUTA.

Durant el curs 1999-2000, en una visita a l'Escola municipal de música de Salou per motius de feina, la Montserrat Crusat i la Begoña Romero (directora i cap d'estudis respectivament en aquell moment), ens van fer la proposta de fer una trobada d'alumnes cecs estudiants de música de la seva zona. El motiu: l'Oriol, un nen cec de set anys que estudiava amb elles els havia preguntat si hi havia més nens cecs a altres escoles de música. Finalment la proposta es va ampliar a tots els estudiants de música amb discapacitat visual de Catalunya que estaven atesos des del Centre de Recursos Educatius de l'ONCE a Barcelona en aquell moment.

Després d'uns mesos de preparació i de molta feina, els dies 10 i 11 de novembre de 2001 es va dur a terme la primera trobada. El claustre de l'Escola municipal de música va escollir el lema "Música a les mans", una poètica metàfora de l'ús que se'n fa de les mans per llegir una partitura en sistema Braille. Des d'aleshores aquest ha estat i segueix sent el lema de les jornades.

El Centre de Recursos Educatius ONCE-Barcelona és un dels cinc Centres de Recursos que l'ONCE té a tot l'estat i que dona suport a nivell educatiu a la zona de Catalunya, Aragó, La Rioja i Balears, a l'alumnat amb discapacitat visual. Alguns professionals que hi treballen vam començar la nostra tasca a l'antiga escola especial "Joan

CARTELL MÚSICA A LES MANS 2014

Amades”, que estava situada a la Plaça de l'Església a Esplugues de Llobregat. Més tard, al 1985, es va inaugurar el Centre de Recursos “Joan Amades” a l'Avinguda d'Esplugues, a Barcelona, on hi vam estar fins al desembre de 2007, abans de passar a formar part de l'actual complex ONCE Catalunya amb el nom actual.

Durant els primers anys del Centre de Recursos es va conservar el servei educatiu del centre específic. Hi havia alumnes que cursaven estudis reglats d'EGB i Formació Professional, i alumnes que estaven atesos en règim d'educació especial. Aquesta experiència va ser molt important per a nosaltres, i ens va servir per adquirir un bagatge prou interessant que vam poder compartir després amb altres mestres durant els primers cursos i seminaris que vam iniciar a partir dels anys 90', quan l'educació integrada es va fer realitat.

Entre moltes altres coses importants, i gràcies a la diversitat de persones amb les què hem treballat, vam aprendre que els mestres hem de tenir una actitud oberta envers els alumnes, que els hem de saber emocionar sigui quina sigui la matèria que tractem, que hem de saber explorar i ajudar a desenvolupar les seves capacitats, que no es pot jutjar o etiquetar cap alumne (cap persona!) per la seva aparença o per les limitacions que ens sembla que té, de forma subjectiva i decidir fins a on pot arribar imposant les nostres, de limitacions. I que les capacitats humanes -entre elles les musicals- es desenvolupen amb la pràctica, amb la voluntat i un bon guiatge que potencii l'autoestima. Per sort, a l'actualitat hem anat veient recolzades aquestes afirmacions pels nous descobriments en el camp de les neurociències, per la teoria de les intel·ligències múltiples de Howard Gardner, o pels punts de vista sobre educació de Sir Ken Robinson, entre altres.

Durant aquells anys també van començar a cobrar vida per a nosaltres les paraules d'Edgar Willems, extretes del seu llibre El valor humà de l'educació musical: “L'educació musical és, en la seva naturalesa, essencialment humana, i serveix per despertar i

desenvolupar les capacitats humanes.” Hem estat testimonis durant força anys dels beneficis de l’educació musical a molts nivells i en tota mena d’alumnes, i així ho hem intentat transmetre sempre que hem tingut l’ocasió.

En el cas concret de la discapacitat visual creiem que l’educació musical aporta elements molt interessants pel desenvolupament personal, més enllà de la creença popular que suposa que *totes les persones cegues han de tenir una gran oïda musical i poden ser uns grans músics*. De fet no hi ha cap base científica que sostingui aquest mite, tot i que és cert que a la història passada i present hi ha grans figures del món de la música amb discapacitat visual. En tot cas nosaltres sempre hem dit que la música és un art molt accessible per a aquestes persones, i que ja dins de l’entorn escolar ofereix a l’infant amb discapacitat visual una sèrie de situacions d’experimentació multi sensorial i d’aprenentatge que potencien el seu desenvolupament cognitiu-perceptiu, perceptiu-motriu i afectiu-expressiu, aspectes que aquests infants necessiten estimular per al seu creixement.

Partint de la nostra primera experiència i d’aquesta forma de pensar, no se’ns va fer gens estrany que entre els anys 80’ i 90’ algunes famílies d’alumnes nostres ens manifestessin el desig de dur els seus fills a l’escola de música del seu barri o de la seva població. D’aquesta manera vam començar a entrevistar-nos amb la direcció d’aquelles escoles de música o conservatoris on es volia matricular algun alumne, tot oferint el nostre suport. Aviat ens vam adonar de que no tothom ho veia de la mateixa manera... En algunes d’aquelles entrevistes ens solien dir: “Sí, molt bé. Però, hi ha nois i noies cecs estudiant música en d’altres centres?”. Fins i tot algú ens demanava si els podíem facilitar una llista d’escoles de música i conservatoris que tinguessin alumnes cecs, per tenir la certesa que no els estàvem plantejant un impossible, per no dir *un disbarat*. A nosaltres se’ns feia estrany, perquè la nostra proposta ens semblava molt raonable, però en un moment en el que encara estava molt arrelada la idea d’escola especial per a les persones cegues, era bastant comprensible que hi hagués certa por a una situació que no era la norma.

Aquella por inicial es va anar esvaint, i ara és el moment en què ens sentim especialment orgullosos de tot el professorat dels diferents centres d’estudis musicals que fins a la data han tingut alumnes amb discapacitat visual, que van veure factible aquella proposta des dels inicis i que van posar molt de la seva part per fer-la realitat. Persones en les que sempre hem trobat una gran col·laboració i un gran caliu humà com a condicions inseparables.

Així vam arribar a la trobada de Salou al 2001. Els qui la vam viure, ex-alumnes, professorat, famílies, tots la recordem amb molt d’afecte i amb la sensació de que en aquell

moment va començar una nova etapa. Van ser dos dies en els que els alumnes van ser els protagonistes i en els que es va posar de manifest el valor educatiu de la tasca que s'estava fent a les diverses escoles de música que hi van participar, a través de diverses activitats (assajos, tallers, xerrades, concerts...). Una extraordinària jornada de dos dies en la que l'Escola municipal de música va fer un gran treball d'organització, i que va tenir un gran recolzament de persones i entitats, com el Gremi d'hostaleria, el Rotary club i l'Ajuntament de Salou, i per suposat, tot el suport que des de l'ONCE es va poder donar. Aquest va ser el punt de partida del projecte "Música a les mans".

ELS OBJECTIUS. En un principi vam voler donar resposta a les inquietuds que l'Oriol, amb set anys, havia plantejat a les seves professores: "Hi ha més nens cecs a altres escoles de música? Què fan? Com treballen? Llegeixen la música en Braille com jo?". Durant la primera trobada ja ens vam adonar de la importància de reunir periòdicament a aquells alumnes, procedents de diferents indrets de Catalunya, perquè poguessin compartir inquietuds, recursos, repertori, i que poguessin prendre consciència de que hi havia altres nois i noies estudiant música en circumstàncies similars en d'altres escoles de música. Tot i que parlem de la normalització de l'educació inclusiva, quan es tracta d'una població minoritària, sentir-se acompanyat i part d'un col·lectiu que defensa els propis drets també té la seva importància.

Alguns nois i noies ja es coneixien de les trobades d'estudiants que s'han fet sempre en el Centre de Recursos de l'ONCE, però no pas tots. També ens vam adonar de que era molt interessant que hi hagués un contacte entre el professorat, i que aquest tingués el seu espai per canviar impressions i conèixer altres alumnes. I per descomptat, també vam veure com a la majoria de famílies els va agradar força trobar-se amb altres famílies que vivien una experiència semblant i amb inquietuds semblants. Des d'aquella primera trobada sempre hem valorat aquests tres aspectes.

Actualment diem que "Música a les mans" és una jornada pedagògica, que vol ser un espai de trobada per a alumnes, professorat d'escoles de música i famílies, i que té com a objectiu la unió de forces per facilitar l'accés als estudis musicals a l'alumnat amb discapacitat visual, dins d'un entorn normalitzat.

LA DISCAPACITAT. Com veiem la discapacitat? Aquest terme, que segons l'OMS fa referència a diferències d'ordre funcional en relació a la mitjana de la població, és un terme que utilitzem amb molt de respecte cap a les persones. Ens la plantejem des de l'empatia i la solidaritat, i amb la voluntat de posar-nos en el lloc de l'altre tot pensant "tu podries ser jo, o jo podria ser tu". És important recordar que quan reunim a nois i

noies amb discapacitat visual no volem destacar la discapacitat en sí. El que volem posar de manifest és el fet de que aquestes persones necessiten desenvolupar i utilitzar unes altres capacitats per poder fer els mateixos estudis -musicals o de qualsevol altre tipus- que altres nois i noies, i que normalment aquesta condició suposa una gran inversió de temps i un esforç considerable que cal tenir en compte. Per això a les trobades es valora molt aquest esforç que fan tant alumnes com professors, així com el suport que donen les famílies als seus fills per seguir endavant amb els seus projectes de vida.

EL PROJECTE ha anat avançant al llarg dels darrers anys, seguint una línia que ja havíem iniciat abans del 2001 i amb la realització de diferents activitats. A l'any 2000, dins dels actes de celebració del 15è aniversari del CREC "Joan Amades" es va fer un petit concert d'alumnes que ja ens va avançar que la jornada de Salou a l'any següent seria un èxit. Més tard, al 2002, es va fer un concert amb la participació dels mateixos alumnes dedicat a la gent gran de l'ONCE, al saló d'actes de l'antiga Delegació Territorial de l'ONCE a Barcelona.

Al 2003 vam participar a la Conferència internacional sobre Educació musical i discapacitat visual que es va fer a Copenhagen, organitzada per l'IBOS, una reconeguda institució de Dinamarca, i allí vam adonar-nos de que estàvem fent alguna cosa nova i força interessant per a la comunitat educativa. Representants d'altres països ens van manifestar la seva aprovació i el seu goig en veure que a casa nostra estàvem en un punt força avançat en el camp de la inclusió educativa, quan en altres llocs encara es treballava l'educació musical per a persones cegues dins de l'àmbit de l'educació especial.

Recordem especialment al nostre amic *Jirí Jelinek*, un professor de música cec d'una escola especial de música per a alumnes amb discapacitat visual de la República Checa, que es va mostrar emocionat per l'experiència que vam comunicar, tot dient que es sentia molt feliç de veure que en algun lloc s'estava aconseguint el que a ell li hagués agradat viure com estudiant.

Al 2005 vam celebrar la primera Jornada d'experiències al Centre de Recursos Educatius de l'ONCE, adreçada al professorat de música de tot Catalunya, i en la que alguns companys i companyes d'altres centres van exposar per primera vegada la seva experiència amb alumnes amb discapacitat visual a les seves aules de música, amb la resta del professorat assistent.

Després d'un parèntesi de cinc cursos, al novembre de 2006 vam celebrar la 2ª edició de "Música a les mans", aquesta vegada organitzada per l'Escola Municipal de música de Premià de mar a les seves instal·lacions. Al maig de 2008 vam realitzar una segona

Jornada d'experiències d'inclusió educativa a les escoles de música, i aquesta vegada ho vam fer al Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, amb l'assistència d'un bon nombre de representants d'escoles de música i conservatoris.

A partir del maig de 2009, en que es va organitzar la 3ª edició a l'actual seu de l'ONCE al complex ONCE Catalunya de Barcelona, s'ha anat duent a terme tots els anys, alternant un any al Centre de Recursos Educatius i un altre a diferents poblacions, a proposta d'alguns dels centres on estudien alumnes amb discapacitat visual. Així, al 2010 ens vam trobar a Puigcerdà, per iniciativa de l'Escola municipal de música Issi Fabra; al 2011 a Barcelona, tot celebrant el 10è aniversari i fent un merescut homenatge a l'Escola municipal de música de Salou; al 2012 a Andorra a proposta de l'Institut andorrà d'estudis musicals; al 2013 de nou a Barcelona, i al 2014 a Olot. A l'any 2012 vam tenir una grata sorpresa: el projecte va rebre el primer premi Innova atorgat per Expodidàctica, premi que vam fer extensiu a totes les escoles de música i conservatoris que hi han participat activament fins a la data.

DIARI D'UNA TROBADA: “MÚSICA A LES MANS 2014” BARCELONA, 10 DE MAIG DE 2014

Ja hem arribat tots junts (famílies, professors, voluntaris i organitzadors) amb l'autocar que ens ha portat de tornada d'Olot.

Aquest any la trobada l'hem fet a la ciutat d'Olot. Una ciutat ubicada en la comarca de la Garrotxa i on un alumne de vuit anys que estudia música ens ha portat a conèixer i a viure

Barcelona 3ª trobada al 2009

la nostra VIII trobada “Música a les mans”.

Quants dies de reunions, correus electrònics, Whatsapps, trucades que ara ja han quedat com a part de les vivències d’aquest dia.

Al matí, just quan una gran part dels participants ens trobàvem a Barcelona, al Centre de Recursos Educatius Once Barcelona, a $\frac{3}{4}$ de 8 del matí per agafar l’autocar cap a Olot, semblava que ens retrobéssim una família que tots plegats intentem coincidir un cop a l’any des de fa una pila d’anys.

Per alguns participants era la primera trobada, cada any hi ha alumnes que s’afegeixen per primer cop; d’altres ja fa alguns anys, però també n’hi ha que tot just és la primera trobada que fan fora de Barcelona.

És una sort tenir alumnes que estudien música fora de l’escola, a les escoles de música

de les seves poblacions de tota la geografia catalana fins i tot un alumne que sempre està amb nosaltres d’Andorra.

D’aquesta manera podem anar fent les trobades un any al Centre de Recursos, entenent el centre com a casa de tots i un altre any ens conviden a conèixer una població on hi estudia i on acostuma a viure un dels alumnes amb discapacitat visual.

En Toni Fernández d’Andorra i els seus companys

Aquest any a més ha estat un any molt especial. L’alumne de

vuit anys que estudia música fora de l’escola de Primària, estudia a l’Escola Municipal de música “Xavier Montsalvatge” i a l’escola “Esmuvi” de titularitat privada.

Les reunions per preparar aquesta trobada ja van començar al mes de novembre amb professors de les dues escoles de música d’Olot i del Centre de Recursos.

En aquestes primeres trobades es va parlar de l’estructura de la jornada. La trobada té una estructura similar cada any, però cada població, cada centre educatiu que l’organitza

amb col·laboració amb l'ONCE és qui acaba de perfilar els tallers, les audicions en viu, els llocs on es duran a terme les activitats musicals de la jornada, en definitiva, es perfilen les activitats enriquint i aportant aspectes musicals i culturals de convivència característics de la zona.

Quan vàrem arribar al matí a la ciutat d'Olot ja ens esperaven amb un bon esmorzar d'embotits i coca de la comarca just davant del Teatre Principal, lloc on es duria a terme gran part de la jornada d'aquest any.

Assajant

Un cop ja teníem energies per començar, els participants (alumnes i professors) es van dividir en dos grups: un primer que començava amb els assajos a l'escenari i un segon grup que començava amb el taller de percussió dut a terme pel professor de percussió de l'escola Municipal de Música "Xavier Montsalvatge", en Pau Olivé. El taller es duia a terme a la sala de l'altell del Teatre.

A les famílies sempre els hi deixem una estona per poder familiaritzar-se amb

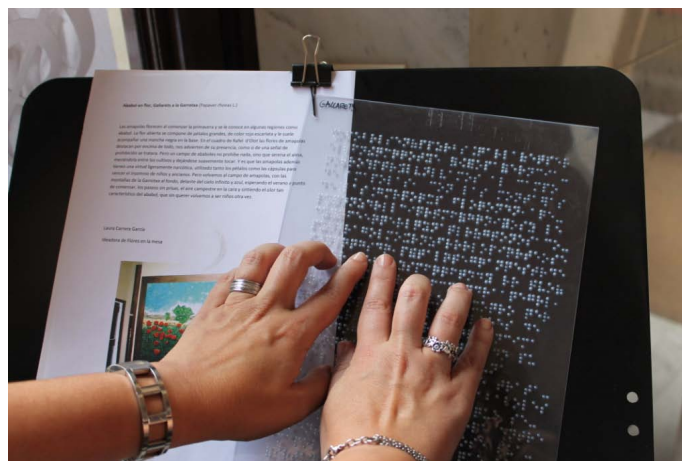
l'entorn i poder donar una volta, parlar els uns amb els altres però sense "despistar-se" massa perquè passada una hora ens retrobem una altra vegada tots junts per continuar amb més activitats i canvis de grups.

Doncs sí, passada una hora de taller i assaig a l'escenari tocava el primer canvi: qui havia fet l'assaig a l'escenari faria el taller, i qui havia fet el taller faria l'assaig per poder fer el concert com a última activitat del dia.

Ah, ara a més els pares, tiets, avis, germans que ens acompanyen a la jornada tenen un nou repte: començar el taller de veu que els hem preparat perquè al concert puguin pujar a l'escenari i viure l'experiència de ser artistes per un dia i gaudir de l'experiència, tal com ho fan els seus fills cada vegada que es van preparant per una audició i han de compartir els seus aprenentatges musicals en viu i en directe dalt d'un escenari. Segons diuen no hi ha millor aprenentatge que la vivència en primera persona i aquest és un dels objectius d'aquest taller: posar als pares en la pell dels seus fills i saber com n'és d'emocionant fer la música en viu amb un teatre ple de públic.

Tocant els quadres d'en Rafel d'Olot

Llegint el text d'un quadre

Quin matí més agradable que vàrem viure: els voluntaris que acompanyaven a tots els alumnes en tot moment ni se n'havien adonat que havia passat el matí que ja ens trobàvem tota la família de "Música a les mans" al vestíbul del Teatre per compartir, ara sí tots junts, les paraules del pintor d'Olot que ens va portar la seva exposició pictòrica

amb relleu per ser tocada i vista per tothom.

Els alumnes i familiars amb discapacitat visual varen poder tocar tots els quadres d'en Rafel d'Olot on es veien imatges de paisatges de la natura de la Garrotxa, comarca ben rica en entorns naturals.

Amb molta alegria i xerrant de tot el que havíem viscut aquell matí ens vàrem desplaçar cap al Museu Comarcal de la Garrotxa on ens esperaven tota una mostra de la imatge festiva d'Olot per poder-la tocar, veure,... ah, i a més el grup de música tradicional de l'escola de Música Municipal, els Ministrers, ens van fer gaudir de la música en directe amb el seu sac de gemecs, la seva tarota, el seu flabiol i tamborí, ... quin so més

Els Ministrers d'Olot
característic!

Coneixent la Faràndula d'Olot

Els músics es van apropar a tots als oients de la família de "Música a les mans" i ens van explicar com eren aquests instruments del nostre folklore, els vam poder tocar i fins hi tot fer sonar.

Ara sí que teníem gana!, tot el matí ens havíem alimentat d'emocions musicals i ara tots junts anàvem al dinar familiar on els alumnes es trobaven amb els

Remenant instruments amb els Ministrers d'Olot
seus companys, les famílies amb professors i

voluntaris, de fet ben bé no sabíem qui era qui perquè a les taules tothom es va anar seient amb qui compartia aquells moments.

El concert

Buf, semblava que hi havia tantes coses per dir-nos que l'estona de dinar ja havia passat i encara caminant de tornada continuàvem parlant del taller de percussió o dels Ministrers, o vés a saber de qual-sevol vivència musical d'aquest curs, perquè una cosa és certa: aquell dia tothom parla de música.

Tocava tornar cap al Teatre Principal per posar-nos en "ordre", pentinar-nos i recuperar el nostre instrument per començar ben puntuals el concert de la Trobada a 2/4 de 17h en punt.

El piano, la bateria, les guitarres, la trompeta, la viola, la veu: Sí, semblava que ja estava tot a punt i era moment per donar veu a la presentadora, la periodista de TV3 Mariona Comellas que ens faria de "veu conductora" de tot el concert.

El concert va començar i com durant tot el dia les anècdotes, els imprevistos i les emocions estaven en cada minut i segon d'aquesta última activitat del dia.

Cada un dels participants en podrien explicar tantes i de variades que ara no en donaríem a l'abast.

Final del concert amb en Gabriel Gorce

El que sí que esperàvem tots era el moment de pujar a l'escenari tota la família: alumnes, professors, voluntaris, famílies per cantar la nostra cançó: "Música a les mans", tema del Gabriel Gorce i de l'Albert Martínez, en el seu moment el primer alumne de l'escola de Música Municipal de Puigcerdà i el segon encara ara professor de la mateixa escola. Actualment ja no podem dir alumne i professor sinó companys músics.

Quantes vivències i emocions musicals, la trobada d'aquest any 2014 acaba fent-nos abraçades i petons abans de la tornada a casa, bé ara a casa de cada un de nosaltres.

La trobada potser no acaba aquí, encara queda recollir tota la part vivencial de cada un dels protagonistes de la jornada i a més fer les valoracions per part dels professors, dels voluntaris, de les famílies...

I el més important: començar a preparar la trobada "Música a les mans" 2015 que com és tradició tocarà fer-la a casa de tots: al Centre de Recursos Educatius Once Barcelona.

Però bé, ara a dormir i a començar a donar forma a la trobada demà al matí!

BIBLIOGRAFIA RECOMANADA:

- Balsera F. (2010). *Inteligencia emocional y enseñanza de la música*. Barcelona: Editorial Dínsic.
- Burgos Bordonau, E. (2004). *Historia de la enseñanza musical para ciegos en España: 1830-1938*. Madrid: ONCE.
- Coma, R., Valls, C., Vallès, I., et all. (2003). *La integració d'infants amb discapacitats visuals en activitats de lleure*. Estris, Suplement. Barcelona: Fundació Pere Tarrés.
- García Rodríguez, E. (2005). *Posibles beneficios del aprendizaje musical en niños con deficiencia visual*. Eufonía nº 35. Barcelona: Editorial Graó.
- Jauset Berrocal, J.A. (2008). *Música y neurociencia: la musicoteràpia*. Barcelona: Editorial UOC.
- Leonhart, M. et all. (2003). *Trastorns del desenvolupament i necessitats educatives especials. La discapacitat visual*. Barcelona: Editorial UOC.
- Mercadal-Brotons, M. et all. (2012). *Música, musicoterapia y discapacidad. Capítulo 4. Música y musicoterapia con discapacidades visuales. La experiència de la ONCE*. Barcelona: Editorial mèdica Jims, S.L.
- Vallès i Castelló, I. (2001). *La educación musical en el entorno de la discapacidad visual*. Eufonía nº 21. Barcelona: Editorial Graó.